

ICONOSTASUL BISERICII „SF. DIMITRIE“ DIN OBRIJENI (1734) ȘI PREOTUL IOAN URSU ZUGRAV

I

În satul Obrijeni al comunei Popești, fostă Veleșani, situată în perimetrul județului Iași, cu curți boierești, arse de poloni la 1686¹, se află o biserică din zid cu hramul *Sfântului Mare Mucenic Dimitrie*, ridicată prin strădania postelnicesei Maria Holban, în anul 1825². Ea a fost construită pe locul unei mai vechi biserițe din lemn, cu temelie de piatră, având hramul *Adormirii Maicii Domnului*, ctitorită de „giupânul Lupașco Tuduri, negustor din Eși, la leat 7242 (1734)“, conform datării de pe icoana de hram.

Un document³ din 7250 (1742) iunie 2 atestă existența bisericii la acea dată, întrucât Gavril sin Gheorghiță Veliieco „ce sunt trăitor la sat, la Frăteni, în ținutul Cârlegăturii, dă zăpis la mâna lui Lupașco, neguțătorul din Eși, că având câteva părți di moșie, de la părinții săi, în Pleșești și făcând dumnealui giupânul Lupașco, neguțătorul o biserică la satul Dumisale, anume Obrijeni..., la ținutul Cârlegăturii, unde iaste hramul Uspenia“, îi dăruiește acestei biserici o jumătate de sat“, de Pleșești, partea de jos“.

Dania făcută bisericii la acea dată este discutabilă (și o relatăm fiind chiar amuzantă), întrucât printr-o scrisoare⁴ datată la 7273 (1755) iunie 21, același Gavril Veliieco mărturisește că „a vândut partea sa de moșie Pleșești, răposatului Lupașco neguțătorul, drept 50 de lei, măcar că în zăpis scrie 60 de lei. Iar pentru un zăpis de danie, pe această parte de moșie, acestu zăpis s-au făcut cu vicleșugu, fiindcă chemându-mă într-o zi răposatul Lupașco neguțătorul și făcându-să masă și eu atunci fiind cu chef, am iscălit zăpisul“. Rezultă deci, că zăpisul corect a fost de vânzare și nu de danie, făcut bisericii din Obrijeni.

Din ctitoria de la 1734 a lui Lupașco Tuduri, a rămas doar iconostasul, care va fi montat în noua clădire a bisericii de la 1825, cu adaptările cerute de noul spațiu interior, devenit mai mare datorate adaptării dimensiunilor sale reduse (de 320/520 cm). Pentru că a fost conceput la proporțiile vechii biserițe, iconostasul va fi completat pe cele două laturi, cu icoane de secolul al XIX-lea (1825), motiv pentru care apare și o a doua icoană de hram, cea a bisericii noi, avându-l reprezentat pe *Sf. Mare Mucenic Dimitrie*, hramul vechi fiind *Adormirea Maicii Domnului*.

Completările cuprind și cele două uși diaconești, cu reprezentarea *Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril*, dintr-o etapă mai târzie. Iconostasul este așezat pe un suport din zid, astfel că poalele de icoană sunt pictate în ulei direct pe tencuială.

Din nefericire, în ceea ce privește sculptura decorativă a iconostasului, motivele vegetale, inițial aurite, au fost acoperite cu lunar. Repertoriul decorativ cuprinde motive predominant vegetale; este utilizată cu preponderență frunza de stejar, dispusă ritmat, alcătuind frize și diferite forme geometrice și florale.

Parapetul este alcătuit din semicolonete ce încadrează icoanele împărătești (cele ce încadrează ușile împărătești au fost înlocuite în timp), pe a căror suprafață sunt dispuse simetric motive vegetal florale. Capitelele, cu decor vegetal susțin arhitrava decorată cu aceleași motive. O friză din vreji și frunze de acant în traseu sinuos, închid în cercul lor motivele florale.

Deschiderile celor trei uși sunt în arc trilobat pe a căror timpan sunt dispuse simetric, printre lujeri cu flori, câte o pasăre cu capul întors pe spate. Ușile împărătești (147/69 cm) sunt încununate de un medalion reprezentându-l pe *Iisus Christos Emanuel*.

Este interesant de observat că spațiul destinat picturii, a câștigat în suprafață, astfel că, pe lângă scena tradițională a *Bunevestiri*, reprezentată în două medalioane mari, drepunghiulare, cu arce în

¹ „Ioan Neculce“. Buletinul Muzeului Municipal Iași, (IN), IV, 1924, p. 122.

² „Aruarul Arhiepiscopiei Iașilor“, 1930, p. 82.

³ IN, op. cit., p. 40.

⁴ Ibidem, p. 42–43.

acoladă, în care cele două personaje apar figură întreagă, registrul inferior al ușilor cuprinde în câte două medalioane îngemănate, despărțite prin semicolonete, cu arce în plin cintru, pe *Sf. Vasilie cu Sf. Grigorie* și pe *Sf. Ioan Evanghelistul cu Sf. Nicolae*, tot figură întreagă. O decorație alcătuită din vreji și flori este distribuită în spațiul destinat sculpturii.

Frizele de icoane, devenite mai mici și mai numeroase, sunt ritmate prin verticalitatea colonetelor ce le separă, forma și decorația lor fiind diferită. Astfel, la prăznicare, semicercuri încadrează frunza de stejar dispusă în evantai; semicolonetele de la șirul *Sfinților Apostoli* susțin arce trilobate, cu motivul vegetal, având aceeași formă, prins simetric în timpan; *Sfinții Profeți* sunt reprezentanți într-un lanț de medalioane rotunde, decorația vegetal-florală fiind plasată în spațiile dintre ele.

Frunza de stejar reapare și la coronament, printr-o înșiruire oblică, la friza marginală și dispusă radial la *Crucea Răstignirii* și molenii. Între cele două molenii și Cruce este plasat câte un vas cu flori, în care motivele fitomorfe sunt distribuite într-o simetrie perfectă.

Așadar, decorul iconostasului își păstrează elementele tradiționale din ornamentica sculpturii în lemn, însă, firească, el se îmbogățește și se diversifică. Constatăm modificări în concepția decorativă, în tehnica de execuție, *mèplat-ul* tradițional fiind înlocuit cu un relief semiînalt, dar și înnoiri în repertoriul decorativ, în care pătrund motive noi pe lângă cele existente deja în ornamentica moldovenească, încă de la mijlocul secolului al XVII-lea, de Renaștere târzie și baroc (vreji și volute vegetale, flori de acant și lălea).

Sperăm într-o consolidare și curățire competentă a acestei piese pentru a i se putea reda calitățile artistice incontestabile și strălucirea de odinioară.

Caracterul decorativ al ansamblului iconostasului bisericii din Obrieni este determinat și de concepția artistică a autorului icoanelor, care a fost preotul zugrav Ioan Ursu, după cum precizează inscripțiile în limba slavonă aflate la subsolul icoanelor împărățești și a icoanei de hram⁵:

„Eu iereu Ioan Ursu cu soția sa preuteasa Maria... 7242 ... zugrav...“. În arhiva bisericii se păstrează primul *pomelnic* de ctitori, transcris în limba română, după originalul în limba slavonă, la 27.03.1940, de către preotul econom Nicolae Butescu (precizare făcută de autor), într-un manuscris din 1946⁶, astfel că Lista celor vii începe cu „Preotul Ursu zugrav și preuteasa lui Maria, cu copii lor Mihail și Ion“.

Inscripția de pe icoane este transcrisă de Constantin Bobulescu⁷, iar pe „Popa Ursu“ îl menționează în „Date cu privire la unele biserici din județul Iași“ ca autor al picturii bisericii din Obrieni.

Concepute de mici dimensiuni, icoanele devin mai numeroase, Popa Ursu îmbogățind șirul scenelor iconografice.

Tehnica tradițională de lucru este respectată de autor; pe blaturile orizontale din lemn de tei este lipită pânza, preparată cu un grund foarte fin, ce servește ca suport picturii.

Reprezentarea propriu-zisă este așternută pe o suprafață adâncită față de chenar. Fondul de aur este utilizat la toate icoanele. Pictate în tempera, cromatica este bazată pe acorduri subtile; sunt utilizate cu predilecție roșurile calde, ocru-brunuri și verdele de China. Tonalitățile de cald – rece sunt în acord perfect, desemnând zonele de lumină și umbră. Desenul sensibil, este caligrafiat cu umbră, negru, dar, uneori, și cu roșu și alb.

Icoanele împărățești (80/47 cm), se încadrează tipologiei tradiționale medievale moldovenești, intervenția autorului păstrându-se în domeniul decorativului unde calitățile de miniaturist ale zugravului Popa Ursu, sunt puse în valoare în redarea figurilor și a ornamentației ce împodobește tronurile și veșmintele.

Trăsăturile personajelor sunt redată cu multă finețe, printr-o grafie sinuoasă pe o carnație realizată printr-un modelu ton pe tin. Chipurile sunt interiorizate. Veșmintele prezintă o încărcătură

⁵ Manuscris document, cc. N. Butescu, 1946.

⁶ Arhiva bisericii „Sf. Dimitrie“, Obrieni.

⁷ C. Bobulescu, *Date cu privire la unele biserici din județul Iași*, în „Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice“ (ACMI), Chișinău, vol. II, 1927, p. 153.

grafică de ornamente și hașuri, realizate cu auriu, roșu, negru și alb, cu predilecție la icoana *Maicii Domnului cu Pruncul*, unde bogăția coroanelor și a galonului maforionului Mariei dovedește virtuți de maestru.

Numărul prăznicarelor (23/25 cm) s-a mărit, ordonarea lor cronologică începând cu scenele din viața Fecioarei: *Nașterea*, *Prezentarea la templu*, *Bunavestire*, și se continuă cu ciclul din viața lui Iisus: *Nașterea*, *Întâmpinarea Domnului*, *Botezul*, *Învierea lui Lazăr*, iar după *Sf. Mahramă* plasată central, *Intrarea Domnului în Ierusalim*, *Pogorârea la iad*, *Necredința lui Toma*, *Înălțarea*, *Schimbarea la față* (aici cronologia a fost întreruptă) și *Adormirea Maicii Domnului*.

Compozițiile respectă schema iconografică tradițională, intervențiile zugravului dovedind înclinația sa spre narativism. Elementul decorativ devine sporadic; reprezentările se limitează la o tratare grafică a cadrului arhitectonic în care personajele sunt plasate echilibrat, cu o notă dinamică caracteristică. Sublinierile grafice sunt în concordanță cu accentele cromatice și cu modul de distribuire a culorii ca pată.

Calitățile de portretist ale lui Ioan Popa Ursu, sunt puse din nou în valoare în reprezentările *Sfinților Apostoli* și *Sfinților Prooroci*. *Sfinții Apostoli* (30/25 cm), reprezentați bust, încadrează *Deisis*-ul care nu mai păstrează nimic din impunătoarea și fastuoasa scenă tradițională. Compartimentată în trei icoane de sine stătătoare, ea este redusă la dimensiunile *frizei Apostolilor*. Atât Iisus, care binecuvântează cu ambele mâini, cât și Maica Domnului și Sf. Ioan Botezătorul, sunt redați bust, cu o tratare sobră, fără nici un fel de încărcătură ornamentală; hașurile închise și aurii ale veșmintelor sunt singurele accesorii decorative la care recurge autorul.

În ultima friză de icoane aparținând ciclului *Sfinților Prooroci* (d: 24 cm), având plasată în centru pe Maica Domnului Oranta, regăsim aceleași calități portretistice, subliniate la friza Apostolilor, fiecare personaj fiind bine individualizat.

Inscripțiile, plasate în partea superioară la prăznicare și de o parte și cealaltă la portretele din frizele II și III de icoane, sunt caligrafiate cu negru, pe fondul de aur, în slavonă.

Colportând toate datele privind iconostasul bisericii din Obrijeni, considerăm că ansamblul sculptural și pictural reprezintă noua etapă parcursă de arta moldovenească la începutul secolului al XVIII-lea, cu influențele sale de factură populară, iar opera artistului – preotul paroh Ioan Ursu Zugrav, ilustrează o interpretare autohtonizată a iconografiei tradiționale post-bizantine.

II

Un studiu ulterior analizei picturii iconostasului bisericii *Sf. Dimitrie* din Obrijeni, prezentat ca operă a preotului zugrav Ioan Ursu, la anul 7242 (1734), ne-a adus mai multe mărturii documentare privind pe preotul Ioan Ursu și familia sa, acestea constituindu-se ca cel mai bogat fond documentar referitor la un zugrav, de pe tot parcursul secolului al XVIII-lea.

Constantin Bobulescu în „*Banul Tănăsă Gosan*”⁸, făcând genealogia neamului banului Tănăsă Gosan, precizează că străbunicul Gosăneștilor purta porecla „Ursul Gosan de visterie” și semna Ursul ot visterie, sau de la visterie. El era legat prin căsătorie de „locurile de gios ale Covârluiului unde urmașii stăpânesc moșia Slobozia-Băniasa”, conform unui document din 22 Mart let 7237 (1729), publicat și de I. Codrescu în *Uricariul*⁹.

Același autor mai precizează că banul Tănăsă Gosan, a trăit între anii 1769 – 1821, iunie 17 și a avut doi frați: Nicolae Postelnicul, atestat prin documentul din 26 Decembrie, let 7232 (1724) și pe istoriograful sau zugravul iereu (preot) Ursul.

Semnătura zugravului apare la biserica din Obrijeni pe cele două icoane împărătești, în limba greacă, cu precizarea datei 10 august 1734 și pe icoana veche de hram a *Adormirii Maicii Domnului*, în limba slavonă „Mult păcătosul preot Ursul Zugrav anul 7242 (1734) August 10”¹⁰.

⁸ Idem, *Banul Tănăsă Gosan*, I București, 1929, p. 16.

⁹ Th. Codrescu, „*Uricariul*”, VII, p.334.

¹⁰ C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 16.

Date referitoare la preotul pictor le găsim publicate de Gh. Ghibănescu în Buletinul Muzeului Municipal „Ion Neculce”¹¹ pe care le redăm în ordine cronologică. Astfel, printr-un document întocmit la 14 Februarie, let 7239 (1731) „Costin vinde preutului Ursul Zugravului o casă cu loc cu tot, lui... și a fiilor moliftii sale, ... în Ulița Strâmbă”. Un alt document publicat de același autor¹², este datat let 7241 (1733), Mart 20 și cuprinde zăpisul prin care Preutul Dumitrașcu capătă dănie casele Antimiei, femeia lui Ion Paraschiv. Calitatea preotului Ursu în această tranzacție este consemnată chiar de el, mai jos: „... Eu popa Ursul Zugrav, am scris zăpisul”. Semnat „Iereu Ursul Zugrav”.

Pe 20 și respectiv 29 Mart let 7241 (1733) zugravul Ursu mai scrie două zăpise de dănie către preotul Pănteleiu din partea a două femei, pentru a fi pomenite la liturghie. În ambele, el încheie „și eu popa Ursul Zugrav am scris „zăpisul cu zisa Antemii” sau a „Jderoaie”. Semnat „Erei Ursul Zugrav”. Documentele au fost publicate tot de Gh. Ghibănescu în „Ion Neculce”¹³.

În aceeași calitate îl găsim și în documentul din Genar 30, let 7242 (1734)¹⁴, deci anul în care pictează iconostasul de la Obrejeni, în care un oarecare Iacov, dând o scrisoare „dumisale logofătul Ursului ot visteriei”, acesta „au chemat pe preutul Ursul și pe preutul Dumitrașco ca să se facă zăpisul”; iar jos nu uită să încheie cu formula obișnuită „Și eu popa Ursul Zugrav am scris zăpisul cu zisa lui Iacov”.

În numărul din 1925–1926 al Buletinului „Ion Neculce”¹⁵, este publicat un alt document datând din Septembrie 15, let 7254 (1746), care precizează că „Preutul Ion Zugravul vinde postelnicului Constantin, o casă cu locul ei pe Ulița Pârvueștilor, ce zice acum Ulița Strâmbă”.

Acesta ar fi ultimul document în care mai apare preotul zugrav, întrucât în anul 7259 (1750) Sept. 1, este întocmit un zăpis¹⁶ prin care Maria, preoteasa preotului Ursul Zugrav, face un nou act de vânzare către Constantin postelnic, pentru casa cu locul ei de pe Ulița Strâmbă. De această dată, negocierea este făcută între Maria, „adecă eu Maria, preutiasa preotului Ursul Zugravu împreună cu fiii mei Preutu Ionuț (ă) și Roman și Toader și Sandul și Ilinca...” și se încheie prin „Az(eu) Ion am scris zăpisul” și semnează Ion Ursul.

Dacă supoziția noastră este corectă, atunci ar reieși că între anii 1746 și 1750, putem situa data morții preotului Ion Ursul Zugrav.

Dintre fii acestuia doar unul va moșteni talentul tatălui său și va îmbrățișa aceeași carieră, ucenicind probabil la tatăl său, de unde va învăța meseria. Este vorba despre Ionuț, respectiv Popa Ioniță Zugrav, din a cărui operă nu cunoaștem până în prezent nimic, dar pe care îl găsim în documentele vremii în dubla funcție de preot și zugrav.

Astfel, în *Catastihul Iașilor la 1755*¹⁷ figurează un singur zugrav în Iași și acela este Popa Ioniță ce locuia pe Ulița Strâmbă.

Un alt document, datat anul 7273 (1765), Februar, 20, cuprinde un zăpis în care apare și familia tânărului preot. Astfel, „Ilinca preutiasa preotului Ioan Zugravul și cu fiul ei Gheorghe schimbă cu nepotul său Toader Blănariul, dând o casă a ei din Ulița Strâmbă, pentru o altă casă din Muntenimea de mijloc”. Acest document¹⁸, ca de altfel și celelalte citate, aparțin fondului Academiei Române în „Documente ce vorbesc despre Iași”.

În același an, respectiv 7269 (1760) Dechem. 8 îl regăsim pe preotul Ioan Zugrav întocmind și semnând un zăpis de dănie, din partea rudelor unui alt zugrav, David diacon Zugrav, document publicat de asemenea de Gh. Ghibănescu¹⁹.

¹¹ Gh. Ghibănescu, în *IN*, 1932, p. 82.

¹² *Ibidem*, 1925, p. 129.

¹³ *Ibidem*, I. 1921, p. 86 și IV. 1924, p. 122.

¹⁴ C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 15.

¹⁵ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, 1925–1926, p. 324.

¹⁶ *Ibidem*, 1923, p. 83–84.

¹⁷ Idem, *Catastihul Iașilor din 1755*, în *IN*, I. 1921, p. 31.

¹⁸ Idem, *IN*, 1925–1926, p. 325; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 109.

¹⁹ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, 1923, p. 85–86.

Precizăm că preotul Ioniță Zugrav este menționat și în I. Furnică „Industria și dezvoltarea ei în Țările Românești”²⁰, și de N. Iorga în „Scrisori și zapise de meșteri români”²¹.

Putem considera că opere ale acestor artiști zugravi, popa Ioan Ursu și Ioan Zugravul să se fi păstrat în număr mai mare, faptul însă, că ei arareori își semnavă lucrările, ne lipsește de posibilitatea unor eventuale atribuii.

Revenind la inscripțiile care cuprind semnătura zugravului Ion Ursu, aflate pe cele două icoane împărătești și pe icoana de hram, ale iconostasului bisericii *Sf. Dimitrie* din Obrieni, considerăm că documentele enumerate în publicațiile citate mai sus, sunt inexacte.

Probabil textele au fost preluate incorect de la o sursă la alta, întrucât prin fotografierea lor direct pe icoane și mărirea fotografiilor s-au descifrat următoarele:

Prima inscripție se află dispusă în stânga și în dreapta jos, la icoana împărătească a *Maicii Domnului cu Pruncul*, sub picioarele tronului:

- în stânga este caligrafiat pe un singur rând cu alb, în limba slavonă: „Istoriograf Iereu Ursul”;
- inscripția din dreapta conține data: 7242, August, 9.

2. A doua inscripție se află dispusă în dreapta jos, la icoana împărătească a Domnului Iisus Christos Pantocrator, sub picioarele tronului:

- în stânga, este caligrafiat tot cu alb, pe un singur rând în slavonă: „... (primele litere sunt ilizibile), Istoriograf Iereu Ursul”;
- inscripția din dreapta conține datarea: 7242, August, 10.

3. În colțul din stânga jos al icoanei de hram *Adormirea Maicii Domnului*, este caligrafiat cu alb, în limba slavonă, pe două rânduri:

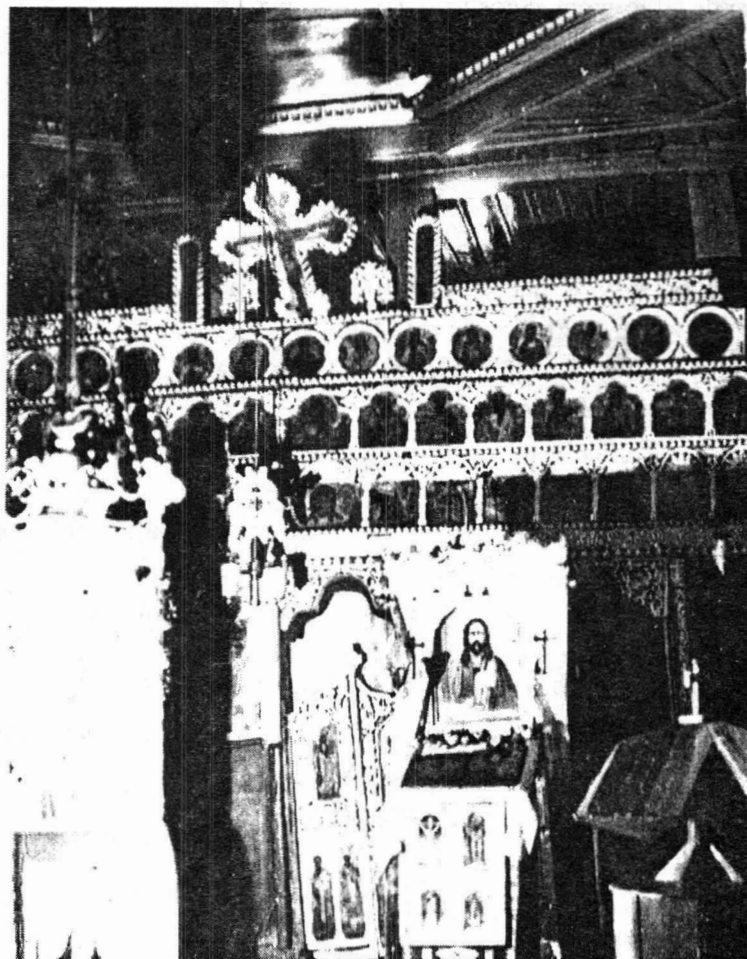
- primul rând: „Mult păcătosul Iereu Ursul Zugrav”;
- rândul II, stânga: anul 7242, August, 13.

Biserica Sf. Dimitrie din Obrieni (com. Popești, jud. Iași) = Vedere exterioră

²⁰ J. Furnică. *Industria și dezvoltarea ei în Țările Românești*.

²¹ N. Iorga. *Scrisori și zapise de meșteri români*, Văleni, 1926, p. 199.

Biserica Sf. Dimitrie din Obrijeni (com. Popești, jud. Iași) – Iconostasul

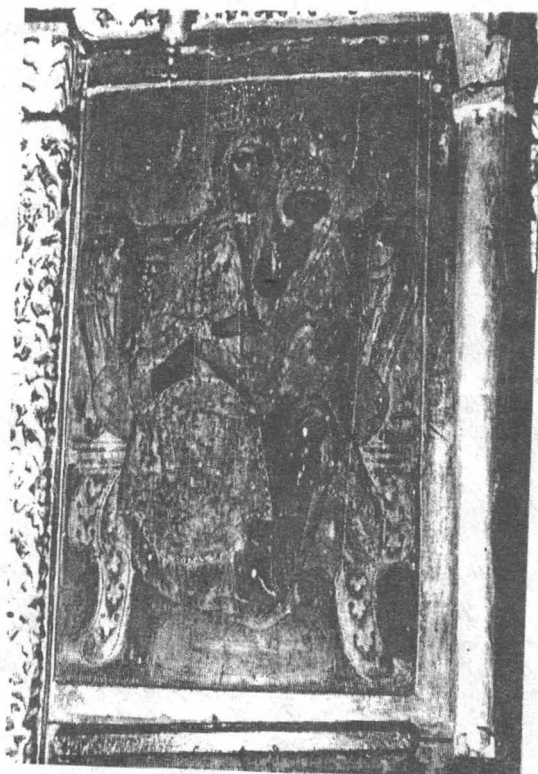
Biserica Sf. Dimitrie din Obrijeni (com. Popești, jud. Iași) –
Detaliu cu inscripția lui Ursu Zugravul de pe icoana de hram

Iisus Hristos Pantocrator (icoană împărătească)

Sf. Ioan Botezătorul (icoană împărătească)

Maica Domnului cu Pruncul (icoană împărătească)